

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-62>

**SPECIFIC ISSUES OF DIFFERENTIATION OF CRIMINAL
LIABILITY FOR COMMITTING CRIMINAL OFFENSES
AGAINST THE EXPRESSION OF THE PEOPLE'S WILL**

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ**

Kolodin D. O.

*PhD in Law, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Civil and
Economic Justice, National University
"Odesa Law Academy",
Odessa, Ukraine*

Колодін Д. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету цивільної
та господарської юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Чинне кримінальне законодавство характеризується диференційованим підходом щодо покарання за вчинення кримінального правопорушення проти народного волевиявлення. Санкції основних складів відповідних діянь є або альтернативними (ч. 1, ч. 5 ст. 157, ч. 1, ч. 2 ст. 158¹, ч. 1 ст. 158², ч. 1 ст. 159, ст. 159¹, ч. 1 – ч. 3 ст. 160 КК України) [1] або відносно визначеними зазначено як нижчу, так і вищу межу покарання у виді позбавлення волі (ч. 4 ст. 157, ч. 1 ст. 158, ч. 1 – ч. 3 ст. 158³ КК України) [1]. У альтернативних санкціях визначається або тільки верхня межа того чи іншого основного покарання (ч. 1 ст. 157, ч. 5 ст. 157, ч. 1 ст. 158¹, ч. 2 ст. 158¹, ч. 1 ст. 159, ч. 1 – ч. 3 ст. 159¹, ч. 1, ч. 2 ст. 160 КК України) [1], або як верхня, так і нижня межа (ч. 1 ст. 158¹, ч. 2 ст. 158¹, ч. 1 ст. 158², ч. 1 ст. 159, ч. 1 – ч. 3 ст. 159¹, ч. 1 – ч. 3 ст. 160 КК України) [1]. Причому, у всіх випадках строк цього покарання є абсолютно визначеним п'ять років (ч. 3 – ч. 5 ст. 157, ч. 3 ст. 158¹, ч. 2 ст. 158², ст. 158³, ч. 2 ст. 159, с. 159¹, ч. 2 – ч. 4 ст. 160 КК України) [1]. Тут згадувалося й інші суб'єкти, які за законом можуть підписувати такі протоколи (офіційні, спостерігаючі, ...), а також службові особи. Серед основних покарань фігурують штраф, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі, а також новий вид основного покарання –

пробаційний нагляд, який передбачено лише у ч. 1 – ч. 3 ст. 159¹ КК України [1].

Запропонована законодавцем диференціація покарань за посягання на народне волевиявлення у цілому є притаманною. У той же час, не можна ще раз не звернути уваги на надмірно жорстку санкцію ч. 1 ст. 158³, де мова йде про підписання протоколу до його остаточного заповнення чи не на засіданні комісії, яке надається виключно позбавленням волі на строк від двох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк п'ять років. Ст. 158 (редакції 2014 р.), у ч. 3 якій йшлося про згадане підписання, як кваліфікуючу ознаку передбаченого вчинення цього діяння членом комісії (ч. 4), яке надалося позбавленням волі від сили до десяти років. Виникало цілком логічне питання про те, хто є суб'єктом підписання, про яке йшлося у ч. 3 ст. 158. Чинна редакція ст. 158³, якого КК був доповнений згідно Закону від 16 липня 2020р., такої вади вже не містять. Але ч. 4 цієї статті передбачає таку кваліфікуючу ознаку підписання протоколу до його остаточного заповнення чи не на засіданні комісії , як вчинення його службовою особою. Тому є голова комісії та його заступник. Тому дії цих суб'єктів мають кваліфікуватися за ч. 4 ст. 158³, яка передбачає позбавлення волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк п'ять років. За ч. 4 цієї статті мають кваліфікуватися і дії членів комісії, якщо вони підписали протокол до його остаточного заповнення чи не на засіданні комісії за попередньою змовою між собою, що, природно, завжди буде мати місце.

Як вже зазначалося, підписання протоколу, про яке йдеться у ч. 1 ст. 158³ КК України [1] само по собі не є фальсифікацією, а тому не здатне заподіяти істотної шкоди народному волевиявленню. Законодавець тут намагається забезпечити максимальну охорону певної процедури, ігноруючи те, заради чого вона впроваджується. Дещо дивує і та обставина, що діяння, яке дійсно здатне заподіяти більш менш серйозну шкоду народному волевиявленню, унеможлививши рівні шанси суб'єктів виборчого чи референдумного процесу – порушення. Фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму (ст. 159¹), розглядається лише як

кримінальний проступок (ч. 1 – ч. 3 ст. 159¹). Навіть вчинення цього діяння організованою групою або поєднання його з вимаганням передбачає максимальне покарання до п'яти років позбавлення волі. Такий підхід надає підстав для сумніву в об'єктивності законодавця при оцінці суспільної небезпеки діяння, передбаченого ст. 159¹ КК України [1].

Як підкреслювалося вище, при призначенні покарання за підписання протоколу до його остаточного заповнення чи не на засіданні комісії, суди фактично ігнорують законодавче утиснення щодо ступеня тяжкості цього діяння.

Кримінальна відповідальність за викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі була встановлена Законом від 23 лютого 2006 р. [2] на той час законодавець її не диференціював і передбачав в одній частині шостій ст. 158 (редакції 2006р.) разом із викраденням чи приховуванням виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями. Причому, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони передбачених тут діянь виступали наслідки у виді впливу на результати голосування виборців на виборчій дільниці або у межах виборчого округу або неможливості визначення волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі). Каралися такі дії штрафом від чотирьохсот до семисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років , або позбавленням волі на той самий строк. Цілком очевидно, що рівень суспільної небезпеки викрадення чи приховування протоколу чи скриньки з бюлетенями є значно вищим у порівнянні із викраденням чи приховуванням бюлетеня, особливо із врахуванням можливості настання зазначених вище наслідків.

Усвідомлюючи цю обставину, Законом від 14 жовтня 2014 р. [3] законодавець диференціював відповідальність за викрадення чи приховування скриньок з бюлетенями або протоколу та відповідальність за викрадення чи приховування бюлетеня, встановивши її у ч. 3 ст. 158 (редакції 2014 р.) та ч. 1 ст. 158¹ (редакції 2014 р.) відповідно. При цьому, неможливість встановлення підсумків голосування на виборчій дільниці, у відповідному виборчому окрузі чи визнання голосування на виборчій дільниці недійсними розглядалося вже як

кваліфікуюча обставина викрадення чи приховування скриньки або протоколу (ч. 4 ст. 158 редакції 2014 р.). Відповідальність за викрадення чи приховування бюлетеня не тільки не пов'язувалася із зазначеними вище наслідками, а ст. 158¹ (редакції 2014 р.) не передбачала їх, як кваліфікуючу обставину. Такий підхід був абсолютно обґрунтованим, оскільки викрадення чи приховування бюлетеня не може об'єктивно вплинути на результати голосування чи визнання його недійсним. Виходячи з цього, санкція ч. 1 ст. 158¹ (редакції 2014 р.) позбавлення волі не передбачала. Чинні редакції ст. 158¹ та ст. 158³ відповідальність за викрадення, приховування, пошкодження чи знищення бюлетеня та скриньки з бюлетенями або протоколу теж диференціюють. При цьому, неможливість проведення підрахунку голосів на виборчій дільниці чи дільниці з референдуму або визнання голосування на виборчій дільниці або дільниці референдуму недійсними розглядаються як кваліфікуючі обставини зазначених діянь (ч. 3 ст. 158¹ та ч. 4 ст. 158³). Запропонований законодавцем підхід щодо співвідношення ч. 3 та ч. 4 ст. 158³ КК заперечень не викликає.

Проте, аналогічне рішення щодо співвідношення ч. 2 та ч. 3 ст. 158¹ уявляється спірним. Застосування такої кваліфікуючої обставини, як неможливість проведення підрахунку голосів чи визнання голосування недійсним, фактично унеможлиблюється у випадках викрадення, пошкодження, приховування чи знищення бюлетеня, бо такі дії об'єктивно не можуть спричинити зазначених наслідків. Питання про такі наслідки не настає навіть тоді, коли має місце викрадення не одного, а декілька десятків бюлетенів. Так, наприклад, вироком Дзержинського міського суду Донецької області (м. Торецьк) від 17 липня 2019 р. за ч. 1 ст. 158¹(редакції 2014р.) був засуджений гр.. К. , який викрав зі столу членів комісії 23 виборчі бюлетені та вийшов з приміщення виборчої дільниці [4]. Як зазначив засуджений, бюлетені він хотів зберегти як сувеніри. Ні на стадії досудового розслідування, ні в суді питання про те, чи вплинули дії К. на хід голосування та підрахунок навіть не поставило, хоча засуджений відірвав від бюлетенів контрольні талони, чим позбавив їх можливості використання за призначенням. Проте, не можна заперечувати й того факту, що у деяких випадках, наприклад, при викраденні чи

знищенні бюлетенів у великій кількості, проведення підрахунку голосів може унеможливитися.

Підсумовуючи, як певний компромісний варіант, можна запропонувати таке знищення; ст. 212²³ КУпАП [5] доповнити частиною другою наступного змісту: «Викрадення, пошкодження, приховування або знищення чужого виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, тягнуть за собою накладання штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». У свою чергу, ч. 2 ст. 158¹ КК викласти у наступній редакції: «Викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчих бюлетенів, бюлетенів для голосування на референдумі – карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк».

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3504-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-15#Text>

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1703-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1703-18#Text>

4. Вирок Дзернинського міського суду Донецької області у кримінальному провадженні №225/349/19 від 17.07.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83090060>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>